

Του Σάκη Ιωαννίδη

Λίγα χιλιόμετρα πριν από τη Λαμία, το τρένο είχε πάλι σταθεί, κοντά σε μια ερημιά, όπου η ψυχή μου δοκιμάστηκε από τη φοβερή σκηνή μιας δαντικής κόλασης. Δεν είναι σχήμα λόγου ετούτη η πολυμεταχειρισμένη έκφραση. Εκεί κάτω στην μικρή χαράδρα, μπροστά στο σταματημένο τρένο, παιζόταν η τελευταία πράξη ενός επεισοδίου από την κόλαση του μεγάλου Φλορεντίνου. Ήσαν στημένα μερικά παραπήγματα όπου πριν από λίγους μήνες ίσως στεγάζονταν κάποιο “τάγμα εργασίας” των ταλαίπωρων Εβραίων. Τώρα είχαν απομείνει κάμποσα ζωντανά ξεφτίδια που φαίνεται πως ήταν κάποτε άνθρωποι. Σκελετωμένα σώματα με ίχνη πάνω τους από κουρέλια, μόλις που σαλεύανε από την ανημποριά. Και τα πρόσωπα, δίχως ανθρωπιά, έμοιαζαν μορφές πληγωμένων ζώων που ξεψυχούσαν. Προσπαθούσαν να περπατήσουν και τρίκλιζαν, σκοντάφτανε πάνω στις πέτρες και τότε έτρεχε ο φύλακός τους, ένας Εβραίος εξωμότης και κατέβαζε με ορμή στο κουρελιασμένο σώμα το γερμανικό του μαστίγιο».

Η παραπάνω μαρτυρία ανήκει στον ποιητή Γεώργιο Θ. Βαφόπουλο (1903-1996), ο οποίος τον Αύγουστο του 1943 πήγαινε με το τρένο στην Αθήνα. Η «ερημιά» πριν από τη Λαμία στην οποία σταμάτησε η αμαξοστοιχία ήταν το φαράγγι της Καρυάς και τα ανθρώπινα ράκη που έβλεπε ο Βαφόπουλος ήταν Εβραίοι εργάτες στα ναζιστικά καταναγκαστικά σιδηροδρομικά έργα που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα μεταξύ του 1942 και 1943, σύμφωνα με την έρευνα του Ανδρέα Ασσαέλ, που αποτυπώνεται στο βιβλίο «Στα κάτεργα του θανάτου», το οποίο θα κυκλοφορήσει σε λίγες ημέρες, από τις εκδόσεις University Studio Press.

Το άγνωστο αυτό κεφάλαιο της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα, στη σκιά του Ολοκαυτώματος, φωτίζεται μέσα από 350 ανέκδοτες φωτογραφίες που έφτασαν στα χέρια του εξαναγκάστηκαν να δουλέψουν και χριστιανοί) και από τις ελληνικές περιοχές που ταυτίζονται με τις φωτογραφίες (Λαμία, Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Αθήνα), επισκέφθηκε το 2004 την Καρυά Φθιώτιδας, το πιο «φριχτό εργοτάξιο». «Το φαράγγι της Καρυάς έγινε η 65χρονου μηχανικού και συλλέκτη από τη Θεσσαλονίκη στις αρχές του 2000. Μέσα από μια έρευνα 20 ετών, ο Ανδρέας Ασσαέλ τεκμηρίωσε την προέλευση των εικόνων, συνέλεξε μαρτυρίες επιζώντων από τα κάτεργα (στα οποία εκτός από Εβραίους αιτία για τον θάνατο τουλάχιστον 300 ανθρώπων, ως επί το πλείστον νέων ανθρώπων», γράφει χαρακτηριστικά καθώς, όπως θα εξηγήσει ο συγγραφέας με λεπτομέρειες στις σελίδες του βιβλίου του, οι Εβραίοι εργάτες δούλευαν 24 ώρες σε δύο βάρδιες, με ελάχιστο νερό και φαγητό (συνήθως λάχανο και μουχλιασμένο ψωμί) για να πραγματοποιήσουν τη διάνοιξη ενός φαραγγιού στο όρος Όθρυς και την κατασκευή ενός προσωρινού χώρου στάθμευσης για τους συρμούς ώστε να αυξηθούν την κινητικότητα του σταθμού. Εκτός από ελάχιστους που κατάφεραν να αποδράσουν, οι περισσότεροι πέθαναν λόγω των απάνθρωπων συνθηκών ή εκτελέστηκαν στο τέλος του έργου, σύμφωνα με τις μαρτυρίες που συνέλεξε ο συγγραφέας.

Ο φωτογράφος

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η απάντηση στο ερώτημα ποιος έβγαζε τις φωτογραφίες στα ναζιστικά κάτεργα, που δείχνουν τους αποστεωμένους Εβραίους και χριστιανούς να δουλεύουν νυχθημερόν. Η έρευνα του συγγραφέα τον οδήγησε στον μηχανικό Ρέσλερ Χαχς (1905-1995), ο οποίος εργαζόταν για μια ιδιωτική εταιρεία οδικών κατασκευών (Ιμπερλαντ) και κατά τη διάρκεια του πολέμου έγινε αξιωματικός της Οργάνωσης Τοντ (Obertupfuhger), που αναλάμβανε στρατιωτικά κατασκευαστικά έργα. Ο Ρέσλερ φωτογράφιζε τα έργα που επέβλεπε στην Ελλάδα, αφήνοντας «μια μοναδική και πολύ θλιβερή κληρονομιά», όπως αναφέρει ο συγγραφέας, με ιστορικά ντοκουμέντα.

«Τα θύματα, εκεί ψηλά, θέλουν να ακουστεί η ιστορία τους»

«Από μικρός είχα αγάπη για την Ιστορία», μας λέει ο συγγραφέας Ανδρέας Ασσαέλ, ο οποίος μεγάλωσε, πρώτα απ’ όλα, με την ιστορία της οικογένειάς του στη Θεσσαλονίκη. Οι Ασσαέλ έχασαν 43 άτομα της οικογένειάς τους στο Ολοκαύτωμα, αλλά η στενή οικογένεια του συγγραφέα –ο πατέρας του με τις αδελφές του και τους γονείς του– σώθηκε την τελευταία στιγμή. «Ο παππούς μου ήθελε να φύγει η οικογένεια, δεν πίστευε ότι οι Γερμανοί θα τους σκότωναν», επισημαίνει. Ένας Θεσσαλονικιός, ο Μανώλης Κονιόρδος, που ήταν ερωτευμένος με μία από τις αδελφές του πατέρα του, έπεισε την οικογένεια να μείνουν στη Θεσσαλονίκη. «Κρύφτηκαν στο σπίτι της Μαρίας Βουδούρογλου. Για ενάμιση χρόνο δεν βγήκαν από εκεί μέσα», μας εξηγεί. Χρόνια αργότερα, απονεμήθηκε στον Μ. Κονιόρδο και στη Μ. Βουδούρογλου ο τίτλος του «Δικαίου των Εθνών».

Ο ίδιος τελείωσε τη Γερμανική Σχολή της Θεσσαλονίκης και σπούδασε στο Πολυτεχνείο του Μονάχου. «Ο πατέρας μου ήταν ένας άνθρωπος με ευρύτητα σκέψης. Δεν μίσησε τους Γερμανούς παρά το γεγονός ότι η οικογένειά μας πέρασε όσα πέρασε», σημειώνει. Μάλιστα, ο πατέρας του, Φρέντυ Ασσαέλ, εικονίζεται σε μία από τις φωτογραφίες του «Μαύρου Σαββάτου» που περιλαμβάνονται στο βιβλίο, όταν οι άρρενες Εβραίοι της Θεσσαλονίκης συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Ελευθερίας στις 11 Ιουλίου του 1942 και οι δυνάμεις Κατοχής τους υπέβαλαν σε εξευτελιστικά γυμνάσια. Όσοι δεν επιβίβαστηκαν στα τρένα του θανάτου που αναχώρησαν τον Μάρτιο του '43 για το Αουσβιτς και δεν βρήκαν καταφύγιο σε κρυψώνες μέσα στην πόλη, ήταν πολύ πιθανό να πιαστούν είτε στον δρόμο ή από το γκέτο του Βαρώνου Χίρς και να σταλούν σε κάτεργα.

Ως φοιτητής ο Ασσαέλ γύριζε στις υπαίθριες αγορές της Γερμανίας και αγόραζε ό,τι έβρισκε και αφορούσε την Ελλάδα, από

κειμήλια μέχρι φωτογραφίες. «Το 2002, ένας πωλητής που με ήξερε μου έδειξε ένα χοντρό άλμπουμ ενός Γερμανού μηχανικού με αρνητικά από τις εργασίες που έκανε η εταιρεία σε όλες τις βαλκανικές χώρες. Στην αρχή τού είπα ότι δεν ενδιαφέρομαι, αλλά μετά, κοιτώντας πιο προσεκτικά μια φωτογραφία, που έγινε το εξώφυλλο του βιβλίου, ξεχώρισα το αστέρι του Δαβίδ. Διάβασα επίσης επάνω τη λέξη “Καρυά” και μου έκανε εντύπωση γιατί δεν είχε ακουστεί ξανά τίποτα για την Καρυά παρά μόνο μια αναφορά στο βιβλίο του Μόλχο, το “In Memoriam”. Εκεί έλεγε ότι ήταν το χειρότερο εργοτάξιο σε ελληνικό έδαφος. Το είχα μάθει απ’ έξω από παιδί».

Αφού απέκτησε τις φωτογραφίες, ο κ. Ασσαέλ ξεκίνησε μια διαδικασία τεκμηρίωσης και έρευνας για να μάθει όσο περισσότερα μπορούσε γύρω από τα κάτεργα που έστησαν οι ναζιστικές δυνάμεις στην Ελλάδα. Στη συζήτησή μας περιγράφει επίσης τις δυσκολίες που αντιμετώπισε στην έκδοση του βιβλίου, που έμεινε για αρκετά χρόνια στο ράφι. Το θέμα της έρευνάς του για τα καταναγκαστικά έργα, σχολιάζει, θεωρήθηκε ότι δεν θα προκαλέσει το ενδιαφέρον των αναγνωστών σε σχέση με τις θηριωδίες του Ολοκαυτώματος. Το αδιέξοδο ήρθη από την πλευρά των Γερμανών. «Σε μια συνάντησή μου με τον Γερμανό πρόξενο της Θεσσαλονίκης, του μίλησα για την έρευνά μου και κατάφερε να εξασφαλίσει χρηματοδότηση για μια έκθεση με το θέμα της Καρυάς», μας λέει ο κ. Ασσαέλ. Μάλιστα, η έκθεση και η ιστορία της Καρυάς θα παρουσιαστεί στο Μουσείο Μπενάκη της Πειραιώς μέσα στον Οκτώβριο. «Σκέφτηκα πολλές φορές να τα παρατήσω, αλλά κάτι με έσπρωχνε να συνεχίσω. Νομίζω ότι κάπου εκεί ψηλά τα θύματα θέλουν να ακουστεί η ιστορία τους».

ΠΗΓΗ: [ιστοσελίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ](#), 7.10.2024